

MOLDOVENII, BIBLIOTECA ȘI LECTURA (2)¹

Vera OSOIANU

ORCID 0000-0001-8509-8796

Rezumat:

Criza lecturii despre care se discută în contextul extinderii internetului este percepută de mai multe personalități din Republica Moldova ca o pistă falsă. Unii consideră că se citește la fel de mult ca anterior, dacă nu chiar mai mult, dar se citește altceva și altfel. Problema este calitatea lecturii și faptul că se citește mai multă literatură de plăcere și mai puțină de dezvoltare personală și profesională, care în timp poate influența situația materială.

Cuvinte-cheie:

lectură, beneficiile lecturii, lectură de plăcere, lectură de dezvoltare profesională, Programul Național *LecturaCentral*.

Abstract:

Reading crisis that is discussed in the background of expansion of the internet is perceived by several personalities from the Republic of Moldova as a false lead. Some believe that they read as much as before but read something else and differently. The problem is the quality of reading and the fact that more literature is read for pleasure and less for personal and professional development, which over time can influence the material situation.

Keywords:

reading, the benefits of reading, reading for pleasure, reading for professional development, *Lectura-Central* National Program.

¹ *Lectura și scările*. Chișinău, 2023. p. 10. ISBN 978-9975-119-58-0.

În contextul modernizării spectaculoase a tehnologiilor, extinderii internetului, impunerii tot mai rapide și insistente a inteligenței artificiale se discută, de multe ori în contradictoriu, despre criza lecturii. Discuțiile nu sunt străine nici mediului academic, dar nici cercurilor largi de intelectuali din spațiul nostru.

Mulți cercetători consideră însă că alarma invocată tot mai frecvent este una falsă. De aceeași părere este și scriitorul, politologul, diplomatul și politicianul Oleg Serebrian, care menționa într-un eseu despre importanța lecturii: „Eu cred că se citește cel puțin la fel de mult ca și acum o jumătate de veac, dacă nu chiar mai mult. Se schimbă mai curând forma lecturii. Fără îndoială se citește altceva și altfel...”[1]

De asemenea, într-un eseu despre importanța lecturii, Iurie Colesnic, scriitorul și cercetătorul istorico-literar, se întreabă și el dacă acum se citește mai mult sau mai puțin decât anterior: „Cu mulți, mulți ani în urmă, un cărturar, care a fost cronicarul Miron Costin, a descoperit că «nu ieste alta și mai frumoasă, și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decât cetitul cărților». Și spusa lui s-a confirmat perfect până în mileniul trei, când au apărut ispitele tehnologice performante și locul cărții a început să fie substituit de cartea electronică, de rețelele de socializare. Și omenirea, făcând statistica după cărțile împrumutate la biblioteci sau cumpărate în librării, a ajuns la concluzia că contemporanul nostru citește mai puțin în comparație cu generațiile precedente. Este o concluzie pripită și, în esență, neadevărată. Contemporanul nostru, care 16-18 ore stă pe rețelele de socializare, citește mai mult ca predecesorii săi, problema este alta – calitatea materialului lecturat”.

Despre calitatea resurselor putem judeca în baza ratei medii de înnoire a colecțiilor. În ultimii cinci ani rata medie de înnoire a cărților în bibliotecile publice a constituit aproximativ 70 de ani. Atunci când vorbim despre biblioteca publică, invocând rolul acesteia de garant al protecției sociale în cultură, avem în vedere și accesul la cărțile de valoare pe care nu toată lumea și le poate permite în biblioteca personală.

Este greu de afirmat cât de corect este să apelăm, cu diverse ocazii, la distanță de trei secole la afirmația lui Dimitrie Cantemir că

„moldovenii nu se prea trag la carte”. Pentru timpurile noastre, mai aproape de adevăr sunt afirmațiile scriitorului și publicistului Val Butnaru, care în eseu „Cetitul la moldoveni” menționează, o dată în plus, că „Sub zodia celor două afirmații perfect valabile (Miron Costin și Dimitrie Cantemir n. a.) s-au format generații întregi de intelectuali basarabeni”.

Este adevărat și faptul că moldovenii au avut încredere că învățarea și cunoștințele la care se ajunge prin lectură le pot „scoate copii în lume”. Nu numai orașenii, dar și gospodarii satelor făceau odinioară și fac în continuare eforturi uriașe pentru a-și vedea copilul sau copiii la o instituție de învățământ. Lectura este văzută ca o cale sigură spre ascensiune, succes, prosperitate. Țăranii înțelepți vedeau în carte o cale sigură „de a scăpa copiii de sapă”. Părinții, chiar și cei cu puțină carte, încurajau atracția copiilor pentru lectură. Aceasta avea un loc aparte în familii. Și anterior, dar și acum, nu există bucurie mai mare decât să vezi copilul cu o carte în mână. Nadejda Pădure, directoarea Bibliotecii Publice Raionale din Strășeni, menționează într-un eseu despre lectură că, în locurile de unde i se trag rădăcinile, „pe lângă un copil care citea toți treceau în vârful degetelor, fără a îndrăzni să-l deranjeze cu ceva”.

Convingerea scriitoarei Claudia Partole este: „Lectura, în esența ei, nu poate fi o pasiune destinată unei anumite vârste sau categorii sociale, ea este plăcerea pe care o poate avea oricine, în aceeași măsură, fie copil, fie adult, fie om de stat sau simplu cetățean”. Merită de insistat aici asupra omului de stat, atitudinea căruia vizând lectura are efecte nu numai asupra sa, dar și asupra persoanelor care depind de deciziile pe care le ia ca decident, inclusiv pe segmentul lecturii.

Și dacă omul de stat nu este pasionat de lectură, nu înțelege rostul lecturii, cum va proceda cu lectura celorlalți? Articolul 40. „Bugetul bibliotecilor publice” din *Legea nr. 160/2017 cu privire la bibliotecile* prevede: „Administrația publică alocă anual mijloace financiare bibliotecilor publice pentru procurarea a minimum 50 de titluri de documente la 1000 de locuitori”[4]. Dar este oare suficient? Organizații de profil precum IFLA/UNESCO recomandă 250 de volume la 1000 de locuitori și tot nu pare a fi suficient[2].

Promovarea cărții și a lecturii implică o galerie întregă de

actori cu influențe mai mult sau mai puțin accentuate, dar nu încap nicio îndoială că lectura trebuie să fie prerogativa statului. Niciunui guvern nu-i poate fi indiferent faptul că cetățenii citesc sau nu și ce anume aceștia citesc. Lecturile de calitate sunt temelia pe care se dezvoltă persoane de bună calitate, iar niște cărți obscure, depășite moral pot lucra la distrugerea personalității. Și acest adevăr este valabil pe parcursul întregii vieți.

O temă, în jurul căreia nu există un consens nici la nivel internațional și nici în mediul cultural de la noi, ține de lectura de necesitate/lectura de plăcere.

Sunt bine-cunoscute la acest subiect convingerile scriitorului britanic Neil Gaiman prezentate în articolul „De ce viitorul nostru depinde de bibliotecă, lectură și fantezie?”, citat pe larg imediat după apariție, dar și acum, după trecerea mai multor ani, cu diferite ocazii.

Mario Vargas Llosa, laureat al Premiul Nobel pentru literatură în anul 2010, menționa următoarele: „În opinia mea, ficțiunile literare sunt motorul progresului și motorul umanității. Marele ficțiuni ale literaturii ne pun față în față cu problemele reale ale umanității, ne duc mai departe de suprafața lucrurilor”[5].

De amintit, în acest context, cum s-au îmbinat cunoștințele științifice și progresele tehnologice ale vremii în romanele lui Jules Verne.

O apreciere serioasă pentru lectura de plăcere găsim la Val Butnaru: „Ca romancier, trag spuza mereu la turta mea și recomand cu înflăcărare lectura textelor de ficțiune. Doar de aici poate veni salvarea sufletelor noastre rănite... astfel îmi vine sa exclam când vad vreun tânăr derutat în fața polițelor de volume dintr-o bibliotecă plină ochi de cărți valoroase. Un roman bun, spre deosebire de un tratat științific important, îl va face sa sufere profund și să se bucure sincer, sa râda fara griji și sa se întristeze pe neprins de veste, tulburându-i metafizic sentimentele și gândurile”.

O cu totul altă abordare găsim la criticul literar, poeta și cercetătoarea Maria Pilchin: „Cred că mulți vor vorbi despre beneficiile cititului de beletristică, de cărți motivaționale. Și le dau dreptate, e vorba de o lectură plăcută și formativă. Eu însă voi rămâne în nișa

cărții științifice și a celei de popularizare a științei, raft care va fi ignorat, cu siguranță, și de această dată. Doar că eu voi insista pe o promovare digitală a acestor texte”. Idei similare găsim și în cugetările despre lectură ale etologului, scriitorului, gânditorului Dorian Furtună.

Ca să înpăce pe toată lumea, Ion Sturza, politician, om de afaceri, fost prim-ministru al Republicii Moldova, mărturisește că întotdeauna are pe noptieră cărți reprezentând mai multe genuri literare, atât „cărți serioase”, pe care le consideră exerciții pentru minte, cât și cărți de ficțiune – exerciții pentru suflet.

Ar da de gândit aici rezultatele unor studii care demonstrează că oamenii bogați citesc mai mult cărți pentru dezvoltarea personală și profesională, în timp ce oamenii săraci citesc, mai mult, de plăcere. Este și constatarea studiului „Lectura în comparație intergenerațională”, care relevă că partea leului dintre cititorii bibliotecilor publice citesc literatură artistică.

Situația constatată de studii, dar și multiplele dovezi scrise trebuie luate în considerare la elaborarea strategiilor sau planurilor de promovare a lecturii. Un echilibru între diferite genuri de lecturi este mai mult decât binevenit.

Lectura electronica/lectura în format tradițional este o altă temă – subiect de intense dezbateri. Sunt cunoscute și vehiculate în acest sens părerile despre lectura electronica expuse de Umberto Eco, Steve Coffman etc.

Ani la rând biblioteca a avut o preocupare foarte serioasă: păstrarea echilibrului între promovarea cărții și promovarea informației. Acum când lupta pentru informație a fost pierdută și monopolul se concentrează în mâna gigantilor din industria internetului, bibliotecile trebuie să se concentreze pe promovarea cărții și oferirea serviciilor.

Toate activitățile centrate pe carte sunt încurajate și în era internetului. Poate acum mai mult decât oricând. De ce oamenii preferă calculatorul cărților? Răspunsul este simplu: gadgeturile oferă imagini de-a gata. Lectura îndeamnă să faci un efort, să gândești și, ca urmare, dezvoltă imaginația. Un final trist al cărții poate fi rescris, dar de câtă imaginație ai nevoie pentru aceasta!

Pentru a ține cartea pe pedestalul ocupat de secole și chiar milenii, în întreaga lume, bibliotecile amplifică eforturile pe dimensiunea cărții și, la fel, procedează alte instituții și organizații adiacente cărții. Așa au apărut Institutul cărții și al lecturii în SUA, Franța, România; Agenția Lecturii în Anglia, Fundația ProLectură în Germania; Fundația Lectură și scris în Olanda etc.

Această tendință a fost îmbrățișată și de instituțiile adiacente cărții și lecturii din Republica Moldova. De remarcat, în acest context, mai multe programe sub egida Ministerului Culturii: Programul pentru editarea cărții naționale, Programul Național *Acces la Cultură*, trei programe mari gestionate de Biblioteca Națională a Republicii Moldova, BNC „Ion Creangă” și Muzeul Național al Literaturii Române, respectiv Programul Național *LecturaCentral* (PNLC), Campaniile Naționale de Promovare a Lecturii *Citim împreună* și *Cartea deschisă*.

Cum pot contribui proiectele dedicate gen PNL, cum pot pune umărul spre a face lumea mai bună? La edițiile de început ale Programului Național *LecturaCentral*, care din start și-a trasat scopuri de perspectivă foarte clare, gravitând pe multiplicarea mesajului despre importanța cărții și a lecturii și motivarea cercurilor largi de cetățeni să pună mâna pe carte, au fost invocate cele mai grele argumente pro carte și lectură, aducând în prim-plan cugetări importante la temă din literatura universală, pedalând pe citate arhicunoscute despre valoarea lecturii.

Ediția a VIII-a, 2025 a PNL s-a concentrat masiv pe valorificarea personalităților locale: scriitori, istorici, jurnaliști etc. Toți aceștia au fost adunați sub genericul Campaniei „Scriitorul la el acasă”, care a presupus organizarea a 150 de activități cu implicarea a 50 de personalități, pretutindeni în localitățile țării (sate, orașe, municipii). Scopul acestei ediții a PNL a fost fidelizarea personalităților implicate și a bibliotecarilor responsabili de organizare. În acest sens, au fost procurate cărțile personalităților implicate, respectiv câte 48 de cărți per fiecare autor. În total au fost procurate 1.844 de exemplare. Seturile de cărți au fost oferite bibliotecilor cu cea mai activă implicare în desfășurarea programului.

Tot în scop de fidelizare a autorilor a fost editată a 2-a ediție,

revăzută și completată, a lucrării „Lectura la răscrucea drumurilor salvatoare” [3], cu eseurile pro carte și lectură sau impresiile de lectură ale personalităților implicate, care n-au figurat în ediția precedentă. Lucrarea inserează și o selecție de citate despre carte și lectură din lucrările semnate de personalitățile angajate în mai multe ediții ale PNLC. Este suficient să faci o trecere în revistă a citatelor selectate din autorii cu care s-a lucrat în PNLC ca să-ți clădești un argument puternic pro lectură.

A fost editat *Calendarul (de masă) 2026*, având ca protagoniști personalitățile care nu s-au regăsit în *Calendarul 2025*.

Conferința „Lectura ca bază pentru cultură, cunoaștere și dezvoltare” este elementul integrator între experiențele acumulate la nivel internațional și național. La cele șapte ediții, conferința a întrunit specialiști de marcă din SUA, Regatul Unit, Cehia, România, Ucraina, Lituania etc., cu cele mai interesante experiențe centrate pe promovarea lecturii. Elementul național a fost reprezentat de actori diferiți: bibliotecari, cadre didactice, librari, scriitori, educatori, decidenți de diverse ranguri și nivel de responsabilitate. Lucrările mai relevante au fost publicate în volumele „Lectura și scările”. Pentru bibliotecari și alți specialiști dedicați promovării lecturii au fost elaborate lucrări metodologice, organizate instruirii, oferită asistență de specialitate.

Mario Vargas Llosa, într-un dialog cu Gabriel Liiceanu se arăta încrezut: „Dacă marea literatură ar ajunge la cât mai mulți, lumea în care trăim ar fi mult mai bună.” Afirmția este perfect valabilă și pentru eforturile realizate prin PNLC. Aria geografică a PNLC include aproape toate centrele municipale și raionale, începând cu Edineț, Ocnița, Bălți și terminând cu Cahul, Ceadâr-Lunga, Taraclia.

În același dialog cu Gabriel Liiceanu, menționat mai sus, laureatul peruan al Premiului Nobel menționa: „Cel mai bun lucru care mi s-a întâmplat în viață a fost să învăț să citesc” [5]. Despre aceasta este Programul Național *LecturaCentral* și toate activitățile organizate în cadrul lui, inclusiv și conferința „Lectura ca bază pentru cunoaștere și dezvoltare” – să convingem cât mai multă lume cât de importantă este lectura. De fapt, toate activitățile de promovare a lecturii sunt (dacă ar fi să împrumut un gând de la Lucia Argint,

pescuit de pe Facebook): „pentru cei care nu se mulțumesc cu a fi, ci cresc cu fiecare rând citit, clădind poduri spre cine vor să devină”.

Ar fi ușor de realizat niște calcule de ordin financiar, dar impac-tul bibliotecii se vede în generații și ținta activităților acolo trebuie orientată.

Și totuși... ediția 2025 a Programului Național *LecturaCentral* a fost una cu totul ieșită din comun, una absolut deosebită. „Scriitorul la el acasă” trebuie și are toate șansele să reziste în timp, adunând în jurul lui alte generații de intelectuali din Republica Moldova.

Referințe bibliografice:

1. *Cartea și lectura în viața personalităților : Impresii de lectură / Biblioteka Națională a Republicii Moldova ; coordonatori de ediție: Vera Osoianu, Natalia Ghimpu ; director general: Elena Pintilei. Chișinău: BNRM, 2022. 100 p. ISBN 978-9975-3510-9-6. Disponibil: URI <http://moldlis.bnrm.md/handle/123456789/1519> [accesat 2024-08-10].*
2. IFLA. *Public Library Service Guidelines. 2nd, completely revised edition / edited by Christie Koontz and Barbara Gubbin. ISBN 978-3-11-0. Disponibil: <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/38972f05-5a77-46ce-a67f-aaa7c7e3eb42/content> [accesat 2024-08-10].*
3. *Lectura la răscrucea drumurilor salvatoare: Recomandări în sprijinul celebrării primei ediții a „Zilei Naționale a Lecturii” / Biblioteka Națională a Republicii Moldova ; ediție coordonată de Vera Osoianu, Ecaterina Dmitric ; contribuții: Vera Osoianu [et al.] ; director general: Elena Pintilei. Chișinău: BNRM, 2023 (Primex-Com). 86 p. : fot., tab. Bibliografie: p. 72-84. Referințe bibliografice la sfârșitul articolului. ISBN 978-9975-119-57-3. Disponibil: <http://moldlis.bnrm.md/items/0600bf56-a173-480d-84ad-1bea463be098> [accesat 2024-08-10]*
4. Lege cu privire la biblioteci: nr. 160 din 20.07.2017. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120694&lang=ro [accesat 2024-08-10].
5. VARGAS Llosa, Mario; LIICEANU, Gabriel. *Chipuri ale răului în lumea de astăzi: Mario Vargas Llosa în dialog cu Gabriel Liiceanu. București: Humanitas, 2007. 164 p. ISBN 978-606-097-495-6.*